

บทที่ 4

การออกจากทะเบียนราษฎรของคนต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทย

ในบทนี้ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จะได้ทำการศึกษามีสถานการณ์ใดบ้าง ที่ทำให้คนต่างด้าวต้องออกจากทะเบียนราษฎรไทย และแต่ละสถานการณ์นั้นมีกระบวนการในการออกจากทะเบียนราษฎรอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่คนต่างด้าวต้องเผชิญในบทที่ 5 ต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าระบบกฎหมายที่ผูกพันรัฐไทย ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์พบว่า รัฐไทยได้วางหลักให้คนต่างด้าวออกจากทะเบียนราษฎรไทยใน 3 สถานการณ์ใหญ่ๆ คือ 1.กรณีสิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมาย ทั้งกรณีตายตามธรรมชาติ และกรณีการตายโดยผลของกฎหมาย หรือ ถูกศาลสั่งเป็นคนสาบสูญ 2.กรณีสิ้นสุดสิทธิอาศัยตามกฎหมายไทย และ 3.กรณีสิ้นสุดสถานะคนต่างด้าวหรือได้สถานะคนสัญชาติไทย ซึ่งจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

ตารางที่ 8

การออกจากทะเบียนราษฎรของคนต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทย

96

สถานการณ์	มูลเหตุ	ก.ม.ระหว่างประเทศ	ก.ม.ภายใน	กระบวนการออกจากทะเบียนราษฎร	กรณีศึกษา
1.กรณีสิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมายไทย	1 กรณีตายตามธรรมชาติ	- อำนาจอธิปไตย	กม.ขัดกัน : -มีสัญชาติ-กม.สัญชาติ, -ไร้สัญชาติ-ภูมิลาเนา, ปพพ.	- พรบ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่4) พ.ศ.2551 -ตายในไทย ม.21,22,23 -ตายนอกไทย ม.28 - ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535	-กรณีสมมุติ
	2 กรณีศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ	- อำนาจอธิปไตย	กม.ขัดกัน : -มีสัญชาติ-กม.สัญชาติ, -ไร้สัญชาติ-ภูมิลาเนา, ปพพ.	- ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535	
2. กรณีสิ้นสุดสิทธิอาศัยตามกฎหมายไทย	1 กรณีถูกเนรเทศ	- อำนาจอธิปไตย	-พรบ.การเนรเทศ	- ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535	กรณีสมมุติ
	2 กรณีสิทธิอาศัยสิ้นสุดลงตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด	- อำนาจอธิปไตย	- ม.34+35 และ 54 พรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ.2522	-ให้อำนาจนายทะเบียนตรวจสอบและแก้ไขข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริง	นายบุญยืน สุขเสน่ห์
3 กรณีสิ้นสุดสถานะคนต่างด้าว	1.กรณีได้สัญชาติไทย (ต่างด้าวแท้)	- อำนาจอธิปไตย - ความยินยอม	-รธน. -กม.สัญชาติ	- ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535	-นางสาวบัวดีบ นายนวล (ในอนาคต)
	2.กรณีพิสูจน์ได้ว่ามีสัญชาติไทย (ต่างด้าวเทียม)	- อำนาจอธิปไตย		- ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2543	-นางสาวพองจันทร์ สุขเสน่ห์ , นายอานิล โกชาร์

4.1 กรณีสิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมาย

ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่ผูกพันรัฐไทย ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์พบว่า การออกจาทะเบียนราษฎร ด้วยเหตุสิ้นสุดสภาพบุคคลนั้น เป็นกรณีนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายมหาชนระหว่างรัฐกับเอกชน ดังนั้น ในกรณีที่บุคคลตกอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐมากกว่า 1 รัฐ ย่อมเกิดการขัดกันแห่งกฎหมายและหากกรณีดังกล่าวขึ้นสู่การพิจารณาของศาลไทย ศาลจะหยิบยกเอา พรบ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ขึ้นมาใช้พิจารณา โดยเรื่องการสิ้นสุดสภาพบุคคลโดยหลักแล้วเป็นไปตามกฎหมายของรัฐเจ้าของสัญชาติในกรณีมีสัญชาติ แต่ในกรณีไร้สัญชาติเป็นไปตามกฎหมายของรัฐเจ้าของภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่แล้วแต่กรณี

ภายใต้กฎหมายและนโยบายของรัฐไทย กฎหมายไทยได้วางหลักเรื่องการสิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมายไทยไว้ในมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยบัญญัติว่า “สภาพบุคคลเริ่มเมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย” ซึ่ง “การตาย” ตามที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในนานาอารยประเทศมีด้วยกันสองลักษณะ คือ การตายตามธรรมชาติ และการตายโดยผลของกฎหมาย ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้บุคคลเป็นผู้สาบสูญ ซึ่งกฎหมายไทยได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังต่อไปนี้

4.1.1 กรณีตายตามธรรมชาติ

เมื่อบุคคลถึงแก่ความตาย ย่อมส่งผลให้บุคคลนั้นสิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมายไปโดยปริยาย และหากเป็นการตายของคนต่างด้าวซึ่งเป็นราษฎรไทยด้วยแล้วรัฐไทยย่อมมีหน้าที่ที่จะบันทึกการตายของคนต่างด้าวนั้น และดำเนินการจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรไทยต่อไป โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

ผู้พบเห็นการตายต้องแจ้งให้นายทะเบียนท้องถิ่นที่เกิดเหตุทราบเพื่อจัดทำทะเบียนคนตายภายใน 24 ชั่วโมง¹ โดยกระบวนการแจ้งตายของคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย เป็นไปตามมาตรา 21 แห่ง พ.ร.บ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 กล่าวคือ เมื่อมีคนตายให้แจ้งการตายดังต่อไปนี้

¹ ตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2551

(1) กรณีคนตายในบ้าน ให้เจ้าบ้านแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีคนตายภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาตาย ในกรณีไม่มีเจ้าบ้าน ให้ผู้พบศพแจ้งภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาพบศพ

(2) กรณีคนตายนอกบ้าน ให้บุคคลที่ไปกับผู้ตายหรือผู้พบศพแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่มีการตายหรือพบศพ แล้วแต่กรณี หรือแห่งท้องที่ที่จะพึงแจ้งได้ภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาตายหรือเวลาพบศพ ในกรณีเช่นนี้จะแจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก็ได้

อย่างไรก็ดีหากเป็นกรณีอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ก็ได้รับการผ่อนผันให้แต่จะต้องไม่เกินเจ็ดวันนับแต่เวลาตายหรือเวลาพบศพ โดยต้องแจ้งตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนด พร้อมทั้งแจ้งชื่อผู้แจ้งด้วย ทั้งนี้มาตรา มาตรา 23 แห่ง พ.ร.บ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2534 ได้กำหนดให้ผู้รักษาพยาบาลต้องออกหนังสือรับรองการตายตามแบบพิมพ์ที่ผู้อำนวยการทะเบียนกลางกำหนดให้แก่ผู้มีหน้าที่ต้องแจ้งการตาย ซึ่งเป็นไปตาม ข้อ 3 แห่งกฎกระทรวงกำหนดให้คนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยปฏิบัติเกี่ยวกับการทะเบียนราษฎรและกำหนดอัตราค่าธรรมเนียม พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้บุคคลตามมาตรา 21 มีหน้าที่แจ้งการตายในกรณีที่คนซึ่งไม่มีสัญชาติไทยถึงแก่ความตาย โดยสามารถจำแนกได้ 2 กรณีใหญ่ คือกรณีคนต่างด้าวนั้นตายในประเทศไทยและตายนอกประเทศไทย ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

4.1.1.1 กรณีตายในประเทศไทย

ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์พบว่าในกรณีที่คนต่างด้าวตายในประเทศไทยนั้น มีกระบวนการแจ้งการตายเช่นเดียวกับผู้มีสัญชาติไทย ทั้งกรณีการแจ้งคนตายในบ้านหรือตายนอกบ้าน กรณีการแจ้งการตายต่างสำนักทะเบียน กรณีการแจ้งการตายเกินกำหนด และกรณีตายผิดธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นไปตามข้อ 111 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 ซึ่งวางหลักว่า เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงชัดเจนว่าบุคคลในทะเบียนบ้านนั้นได้ตายไปแล้วแต่ยังไม่ได้จำหน่ายชื่อและรายการบุคคลออกจากทะเบียนบ้าน ให้เจ้าบ้านยื่นคำร้องตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น เมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้วให้ดำเนินการดังนี้

(1) สอบสวนพยานผู้ร้อง บุคคลที่น่าเชื่อถือและหลักฐานอื่นเพิ่มเติม (ถ้ามี)

(2) จำหน่ายชื่อและรายการบุคคลออกจากทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านโดยให้หมายเหตุในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามคำร้องที่... ลงวันที่...” แล้วให้นายทะเบียนลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

(3) รายงานตามระเบียบที่กำหนดในข้อ 132 (4)²

ในการนี้ ให้ใช้แบบพิมพ์มรณบัตรที่นายทะเบียนออกให้แบ่งตามประเภทของบุคคลแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. กรณีคนต่างด้าวที่มีใบสำคัญถิ่นที่อยู่หรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว และคนต่างด้าวที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร.13 ใช้แบบพิมพ์มรณบัตร ท.ร.5

2. กรณีคนต่างด้าวที่มีชื่อในทะเบียนประวัติ ท.ร.38 เลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข 00 ใช้แบบพิมพ์มรณบัตร ท.ร.05

3. กรณีคนต่างด้าวที่มีชื่อในทะเบียนประวัติ ท.ร.38 ก เลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยเลข 0 และคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาต ใช้แบบพิมพ์มรณบัตร ท.ร.051

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอนำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา คนต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทยที่สิ้นสุดสภาพบุคคลในประเทศไทย: กรณีนายเอ (นามสมมุติ)³

นายเอเป็นคนสัญชาติอังกฤษที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอาศัยกับภริยาสัญชาติไทย ได้เป็นการถาวร นายเอได้ดำเนินการร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านของภริยาที่จังหวัดปทุมธานี หลังจากเพิ่มชื่อได้ไม่นาน นายเอประสบอุบัติเหตุรถชน แพทย์ที่รักษาได้วินิจฉัยแล้วลงความเห็นร่วมกันว่านายเอมีสภาวะแกนสมองตายจึงยุติการรักษา และได้แจ้งให้ภริยามารับศพกลับไปดำเนินการพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป ซึ่งภายหลังจากภริยาได้รับแจ้งจากโรงพยาบาลแล้วได้ดำเนินการขอหนังสือรับรองการตายจากโรงพยาบาล หลังจากนั้นได้นำหนังสือรับรองการตายไปแจ้งการตายต่อนายทะเบียน ณ สำนักทะเบียนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีอันเป็นสำนักทะเบียนที่นายเอ มีชื่อในทะเบียนบ้าน โดยนายทะเบียนได้ออกมรณบัตร ท.ร. 5 ให้เป็นหลักฐาน และทำการจำหน่ายชื่อนายเอ ออกจากทะเบียนบ้านภริยาโดยระบุสาเหตุการจำหน่ายว่า “ตาย” ระบุวันเดือนปี และเลขที่คำร้อง หลังจากนั้นภริยาของนายเอได้ดำเนินการนำมรณบัตรไปแปลเป็นภาษาอังกฤษเพื่อนำมาเป็นพยานหลักฐานในการแจ้งการตายขอนายเอ ต่อสถานทูตอังกฤษประจำประเทศไทย และ

² แบบรายงานการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการต่างๆในทะเบียนบ้าน ตามแบบ ท.ร.97ก ตอนที่ 1

³ เป็นกรณีศึกษาที่สมมุติขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

หลังจากสถานทูตได้รับแจ้งการตายจากภริยาของนายเอแล้วจึงออก death certificate (หนังสือรับรองการตาย) และดำเนินการตามกฎหมายอังกฤษต่อไป

ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ขอตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ในกรณีที่คนต่างด้าวนั้นเป็นคนไร้สัญชาติที่ได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรไทย กระบวนการแจ้งการตายย่อมเป็นไปตามกฎหมายไทย และกฎหมายแห่งรัฐเจ้าของตัวบุคคลต่างด้าวนั้น เช่นเดียวกับกรณีคนต่างด้าวที่มีสัญชาติของรัฐต่างประเทศ

4.1.1.2 กรณีตายนอกประเทศไทย

จากการศึกษา ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์พบว่าบทบัญญัติมาตรา 28 แห่ง พรบ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พรบ.การทะเบียนราษฎร(ฉบับที่2) พ.ศ.2551 ได้วางหลักให้กงสุลไทยหรือข้าราชการสถานทูตไทยที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศแต่งตั้งให้เป็นนายทะเบียน มีหน้าที่รับจดทะเบียนคนเกิดและคนตายที่มีขึ้นนอกราชอาณาจักรสำหรับคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง โดยหลักฐานการจดทะเบียนดังกล่าวให้ใช้เป็นมรณบัตรได้ และในกรณีที่สถานที่ซึ่งมีการตายนั้น ไม่มีกงสุลไทยหรือสถานทูตไทยประจำอยู่ ให้ใช้หลักฐานการตายที่ออกโดยรัฐบาลของประเทศนั้น ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้แปลและรับรองว่าถูกต้องเป็นหลักฐานมรณบัตรได้ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

นอกจากนี้ ข้อ 112 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 วางหลักว่าในกรณีคนต่างด้าวที่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวตายในต่างประเทศและเจ้าบ้านมีความประสงค์จะขอจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ให้ยื่นคำร้องตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ผู้ตายมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้ว จะดำเนินการ ดังนี้

(1) เรียกและตรวจสอบหลักฐานการจดทะเบียนคนตาย (มรณบัตร) หรือหลักฐานการตายที่ออกโดยรัฐบาลของประเทศนั้นซึ่งได้แปลและรับรองว่าถูกต้องโดยกระทรวงการต่างประเทศและหลักฐานเกี่ยวกับผู้แจ้ง

(2) จำหน่ายชื่อและรายการคนตายในทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านโดยประทับ คำว่า “ตาย” สีแดง ให้นำรายการคนตาย พร้อมทั้งหมายเหตุในช่องย้ายออกไปที่ว่า “คำร้องที่...ลงวันที่...” แล้วให้นายทะเบียนลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

(3) รายงานตามระเบียบที่กำหนดให้ข้อ 132 (4)

หลังจากนั้น สำนักทะเบียนแห่งท้องถิ่นที่คนต่างด้าวผู้ตายมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร จะดำเนินการจำหน่ายชื่อคนต่างด้าวผู้นั้นออกจากทะเบียนราษฎร ซึ่งเป็นไปตามข้อ 61 ถึง 71/1 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎรพ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2551

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอนำเสนอ ตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา คนต่างด้าวที่สิ้นสุดสภาพบุคคลนอกประเทศไทย: กรณีนายเอ (นาม สมมุติ)⁴

นายเอเป็นคนสัญชาติอังกฤษที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอาศัยกับภริยาสัญชาติไทย โดยได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย นายเอได้ดำเนินการร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านของภริยาที่ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี หลังจากเพิ่มชื่อได้ไม่นาน นายเอเดินทางกลับไปยังนครสวรรค์ที่ประเทศอังกฤษและประสบอุบัติเหตุรถชน แพทย์ที่รักษาได้วินิจฉัยแล้วลงความเห็นร่วมกันว่านายเอ มีสภาวะแกนสมองตายจึงยุติการรักษา และได้แจ้งให้ครอบครัวมารับศพกลับไปดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาต่อไป ซึ่งภายหลังครอบครัวได้รับแจ้งจากโรงพยาบาลแล้วได้ดำเนินการขอหนังสือรับรองการตายจากโรงพยาบาล หลังจากนั้นได้นำหนังสือรับรองการตายไปแจ้งการตายต่อนายทะเบียนตามกระบวนการที่กฎหมายอังกฤษกำหนด หลังจากนั้นครอบครัวของนายเอได้ไปแจ้งการตายของนายเอ ต่อสถานกงสุลไทย หลังจากสถานกงสุลรับแจ้งการตายแล้วก็ออกหนังสือรับรองการตายให้ครอบครัวนายเอไว้เป็นหลักฐาน และส่งข้อมูลการแจ้งการตายกลับมายังส่วนการทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทยเพื่อให้ดำเนินการตามกฎหมายไทยต่อไป หลังจากส่วนการทะเบียนราษฎรได้รับแจ้งการตายจากสถานทูตอังกฤษแล้ว จึงดำเนินการประสานไปยังสำนักทะเบียนคลองหลวงเพื่อดำเนินการจำหน่ายชื่อนายเอ ออกจากทะเบียนบ้าน

ในการนี้ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ของตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติม ดังนี้

ประการแรก กรณีการแจ้งการตายต่อนายทะเบียน ณ สถานทูต หรือ สถานกงสุลไทย ในต่างประเทศนั้นกฎหมายบัญญัติให้ใช้แก่กรณี “คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง” หรือ คนต่างด้าวที่มีสิทธิอาศัยถาวร ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วคนต่างด้าวที่เป็นราษฎรไทยนั้นไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มนี้เท่านั้น แต่ยังมีคนต่างด้าวกลุ่มอื่นๆนอกจากนี้ เช่น คนต่างด้าวที่มีสิทธิอาศัยชั่วคราว คนต่างด้าวที่ได้รับการผ่อนผันให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยและได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรไทยประเภททะเบียนประวัติ เป็นต้น

⁴ เป็นกรณีศึกษาที่สมมุติขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าอาจมีกรณีที่แตกต่างกันซึ่งมีชื่ออยู่ในทะเบียนประวัติและได้รับอนุญาตให้ออกไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ หรือ ได้รับอนุญาตให้ออกไปร่วมกิจกรรมยังต่างประเทศ และตายในต่างประเทศ ในกรณีดังกล่าวก็ต้องแจ้งการตายตามกฎหมายแห่งประเทศไทยที่มีการตาย และนำหลักฐานการแจ้งการตายดังกล่าวมาแปลเป็นภาษาไทยและแจ้งการตายต่อนายทะเบียน ณ ถิ่นที่เป็นภูมิลำเนาของคนต่างด้าวนั้นในประเทศไทย และดำเนินการตามข้อ 111 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 เช่นเดียวกับกรณีคนต่างด้าวนั้นตายในประเทศไทย

ประการที่สอง ในกรณีคนต่างด้าวนั้นเป็นบุคคลที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐมากกว่าหนึ่งรัฐ อาจเกิดการบิดเบือนของฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร กล่าวคือ หากคนต่างด้าวนั้นมิได้แจ้งการตายต่อรัฐไทย บุคคลต่างด้าวดังกล่าวก็ยังคงได้รับการบันทึกชื่อและสถานะบุคคลว่ายังมีชีวิตอยู่ อาจมีอายุเป็นร้อยปี ทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้วบุคคลต่างด้าวนั้นได้สิ้นสุดสถานะบุคคลโดยการตายไปแล้ว อันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางประชากรแห่งรัฐ รวมถึงการเป็นผู้ทรงสิทธิ และการทำนิติกรรมต่างๆ ด้วย เช่น การรับมรดก เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการไม่เชื่อมโยงฐานข้อมูลทะเบียนราษฎรระหว่างรัฐก็เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้ฐานข้อมูลประชากรไม่เป็นไปตามความเป็นจริง

4.1.2 กรณีศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ

กรณีการสาบสูญของบุคคลที่มีองค์ประกอบต่างด้าวโดยหลักกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล ถือเป็นนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายเอกชนมีลักษณะระหว่างประเทศ ย่อมตกอยู่ภายใต้ พ.ร.บ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 หากไม่มีข้อยกเว้นเป็นอย่างอื่น กรณีจึงเป็นไปตามมาตรา 3⁵ ประกอบกับมาตรา 11วรรคสอง⁶ แห่งพ.ร.บ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย

⁵ มาตรา 3 เมื่อใดไม่มีบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นใดแห่งประเทศสยามที่จะยกมาปรับกับกรณีขัดกันแห่งกฎหมายได้ ให้ใช้กฎหมายทั่วไปแห่งกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

⁶ มาตรา 11 **วรรคหนึ่ง** ถ้าคนต่างด้าวในประเทศสยามได้ไปเสียจากภูมิลำเนาและถิ่นที่อยู่ตามเงื่อนไข ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 53 และ 54 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การที่ศาลสยามจะสั่งการให้ทำพลาถตามที่เป็นนั้น ให้เป็นไปตามกฎหมายสยาม

พ.ศ.2481 กล่าวคือ คำสั่งให้คนต่างด้าว^๗นั้นเป็นคนسابสูญยอมเป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของคนต่างด้าว^๗

โดยมีวิธีการออกจากทะเบียนราษฎรตามข้อ 111/1 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 กล่าวคือเจ้าบ้านจะต้องดำเนินการยื่นคำร้องเพื่อจำหน่ายรายการบุคคลตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่บุคคลนั้นมีชื่อในทะเบียนบ้านและเมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้วมีหน้าที่ดำเนินการดังนี้

- (1) เรียกและตรวจสอบหลักฐานคำสั่งศาลให้เป็นคนسابสูญ บัตรประจำตัวเจ้าบ้าน สำเนาการบัตรประจำตัวของคนسابสูญ(ถ้ามี) สำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน
- (2) สอบสวนเจ้าบ้านและบุคคลที่น่าเชื่อถือให้ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคนسابสูญ
- (3) จำหน่ายชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านโดยหมายเหตุในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามคำร้องที่....ลงวันที่....”แล้วให้นายทะเบียนลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้
- (4) รายงานตามระเบียบข้อ 132(4)

หลังจากนั้น สำนักทะเบียนแห่งท้องที่คนต่างด้าวผู้ตายมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร จะดำเนินการจำหน่ายชื่อคนต่างด้าวผู้นั้นออกจากทะเบียนราษฎร ซึ่งเป็นไปตามข้อ 61 ถึง 71/1 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลาง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ.2545 และ พ.ศ.2551 เช่นเดียวกับบุคคลต่างด้าวในกรณีการตายตามธรรมชาติ

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอนำเสนอ ตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา คนต่างด้าวที่สิ้นสุดสภาพบุคคลโดยศาลมีคำสั่งให้เป็นคนسابสูญ:กรณี นายปี (นามสมมุติ)⁷

นายปีเป็นคนสัญชาติอเมริกันที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอาศัยกับภริยาสัญชาติไทย ได้เป็นการถาวร นายปีได้ดำเนินการร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านของภริยาที่ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ.2540 นายปีเดินทางไปเที่ยวป่าในแถบชายแดนไทย-มาเลเซีย และไม่

วรรณคดี คำสั่งให้คนต่างด้าวดังกล่าวแล้วเป็นคนسابสูญ และผลแห่งคำสั่งเท่าที่ไม่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศสยามก็ให้เป็นไปตามกฎหมายสัญชาติของคนต่างด้าว^๗

⁷ เป็นกรณีศึกษาที่สมมุติขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

สามารถติดต่อได้โดย ต่อมา พ.ศ. 2547 ภริยาของนายบีได้ร้องขอต่อศาลศาลไทยให้มีคำสั่งให้นายบีเป็นบุคคลสาบสูญ ดังนั้น ศาลไทยจึงต้องพิจารณาปัญหา เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า นายบีเป็น “คนสัญชาติอังกฤษ” ศาลไทยก็ต้องใช้กฎหมายอังกฤษในการสั่งให้สาบสูญ และโดยกฎหมายขัดกันของอังกฤษซึ่งเป็นกฎหมายในตระกูล Common Law ปัญหาบุคคลย่อมตกอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐเจ้าของถิ่นอันเป็นภูมิลำเนาของบุคคล ในที่นี้เมื่อนายบีมีภูมิลำเนาในประเทศไทย ก็ตกอยู่ภายใต้กฎหมายขัดกันไทย โดยเครพในกฎหมายขัดกันอังกฤษ แต่กฎหมายขัดกันของไทยกำหนดให้ปัญหาการสาบสูญของบุคคลเป็นไปตามกฎหมายของรัฐเจ้าของสัญชาติ ดังนั้น ศาลไทยจึงย้อนส่งอำนาจนี้ให้แก่กฎหมายอังกฤษ และเมื่อศาลไทยฟังข้อเท็จจริงที่ทนายความของภริยานายบีได้นำสืบกฎหมายอังกฤษซึ่งฟังได้ว่ากฎหมายอังกฤษก็ยอมรับหลักการย้อนส่งกลับ ดังนั้น ศาลไทยจะยอมรับใช้กฎหมายอังกฤษว่าด้วยการสิ้นสภาพบุคคลโดยการสาบสูญเท่าที่พิสูจน์ได้จนศาลไทยพอใจตามมาตรา 8⁸ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 และเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประเทศไทยตามมาตรา 5⁹ แห่ง พ.ร.บ.ว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย พ.ศ.2481 ศาลจึงมีคำสั่งให้นายบีเป็นบุคคลสาบสูญ

หลังจากนั้นภริยาของนายบีได้ยื่นคำร้องเพื่อขอจำหน่ายรายการบุคคลของนายบี ต่อสำนักงานทะเบียนอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี นายทะเบียนตรวจสอบเอกสารแล้วจึงดำเนินการจำหน่ายชื่อและรายการบุคคลของนายบีออกจากรายการทะเบียนบ้าน และสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านโดยหมายเหตุในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามคำร้องที่..ลงวันที่...”

ในการนี้ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ของตั้งข้อสังเกตว่า การจำหน่ายชื่อบุคคลต่างด้าวด้วยเหตุสิ้นสุดสภาพบุคคลโดยการตายนี้ เป็นเพียงการจำหน่ายรายการบุคคลออกจากรายการข้อมูลของราษฎรที่มีชีวิตอยู่ แต่มิได้หมายความว่าฐานข้อมูลของบุคคลดังกล่าวจะถูกลบไปด้วย เพียงแต่บุคคลต่างด้าวไม่สามารถดำเนินการเพื่อเคลื่อนไหวทางทะเบียนราษฎรได้ เนื่องจากมีหลายกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าคนต่างด้าวซึ่งถูกศาลสั่งให้เป็นผู้สาบสูญนั้นได้กลับมายังภูมิลำเนาเดิม ทำให้การเคลื่อนไหวทางทะเบียนที่สะดุดหยุดลงชั่วระยะเวลาที่หายสาบสูญไปนั้นกลับขึ้นมาอีกครั้ง

⁸ มาตรา 8 ในกรณีที่จะต้องใช้กฎหมายต่างประเทศบังคับ ถ้ามิได้พิสูจน์กฎหมายนั้นให้เป็นที่พอใจแก่ศาล ให้ใช้กฎหมายภายในแห่งประเทศสยาม

⁹ มาตรา 5 ถ้าจะต้องใช้กฎหมายต่างประเทศบังคับ ให้ใช้กฎหมายนั้นเพียงที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแห่งประเทศสยาม

4.2 กรณีสิ้นสุดสิทธิอาศัยในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์พบว่า การสิ้นสุดสิทธิอาศัยในประเทศไทย ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนต่างด้าวต้องออกจากทะเบียนราษฎรไทย ทั้งนี้ เป็นไปภายใต้อำนาจ อธิปไตยแห่งรัฐคู่กรณีซึ่งในที่นี้คือรัฐไทย โดยคำนึงถึงจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และพันธกรณี ระหว่างประเทศเพื่อขจัดความไร้รัฐและรับรองความเป็นบุคคล คนต่างด้าวอาจสิ้นสุดความเป็น ต่างด้าวในทะเบียนราษฎรในกรณีที่สิทธิอาศัยสิ้นสุดลงอีกด้วย โดยสามารถจำแนกเป็น 3 กรณี กล่าวคือ

4.2.1 กรณีถูกเนรเทศออกนอกประเทศไทย

เนื่องจากคนต่างด้าวนั้นได้กระทำการอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน เป็นเหตุให้ถูกเนรเทศออกนอกราชอาณาจักร ตามมาตรา 5 แห่ง พรบ.การเนรเทศ พ.ศ.2499 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2507 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่3) พ.ศ. 2521ซึ่งวางหลักว่าเมื่อปรากฏว่ามีความจำเป็นเพื่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งให้เนรเทศคนต่างด้าวออกไปนอกราชอาณาจักรมี กำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร และเมื่อพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป รัฐมนตรีจะเพิกถอนคำสั่ง เนรเทศเสียก็ได้ อย่างไรก็ตามไม่ใช้บังคับแก่ผู้ที่เคยได้สัญชาติไทยโดยการเกิด กล่าวคือ บุคคลต่าง ด้าวที่เคยได้สัญชาติไทยโดยการเกิดย่อมไม่อาจถูกเนรเทศได้

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอนำเสนอ ตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา นายอานิล โกซาร์ ¹⁰บุตรของนายศิริจันทร์ และนางสาววิตรีคนสัญชาติ อินเดีย ซึ่งเดินทางเข้ามาค้าขายในประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ.2507 โดยถือหนังสือเดินทางที่ ออกให้โดยรัฐบาลอินเดีย ทั้งนี้บิดามารดาของนายอานิล จดทะเบียนสมรสกันโดยชอบด้วย กฎหมายไทย ต่อมาในปี พ.ศ.2513 นางสาววิตรีได้ให้กำเนิดนายอานิล ที่โรงพยาบาลในตัวเมือง

¹⁰ กรณีศึกษานี้เป็นกรณีสมมุติ ที่ข้อเท็จจริงบางส่วนปรับแต่งขึ้นจากกรณีศึกษาจริง ของครอบครัวโกซาร์ ที่ร้องเข้ามาภายใต้โครงการแสวงหาองค์ความรู้ทางกฎหมายเพื่อการจัดการ ประชากรไทย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ร้องเข้ามาประมาณ พ.ศ.2547.

จ.เชียงราย โดยผลของ มาตรา 7(3)¹¹ แห่งพรบ.สัญชาติ พ.ศ.2508 นายอานิลจึงมีสัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดน ต่อมาเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2515 นายอานิล ถูกถอนสัญชาติไทย ตามข้อ 1 แห่งปว.337 ส่งผลให้นายอานิล มีสถานะเป็นคนต่างด้าว ต้องไปดำเนินการขอรับหนังสือสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ข้อเท็จจริงปรากฏว่านายสัญญาชัยไปขอรับหนังสือสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว จากตำรวจตรวจคนเข้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ในพ.ศ.2537 หากกรณีปรากฏว่านายอานิลได้กระทำการอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี รัฐไทยก็ไม่อาจเนรเทศนายอานิลออกนอกประเทศไทยได้ รัฐไทยจึงมีอำนาจเพียงการลงโทษนายอานิลตามฐานความผิดที่ได้กระทำลงเท่านั้น ไม่อาจจำหน่ายชื่อและเนรเทศนายอานิลออกไปนอกราชอาณาจักรได้ แม้ว่าในขณะที่กระทำความผิดนั้นนายอานิลจะมีสถานะเป็นคนต่างด้าวก็ตาม เนื่องจากปรากฏข้อเท็จจริงว่านายอานิลเป็นบุคคลที่เคยมีสัญชาติไทยโดยการเกิดมาก่อน

4.2.2 กรณีสิทธิอาศัยสิ้นสุดลงตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

เนื่องจากบุคคลที่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทยมีทั้งบุคคลที่มีสิทธิอาศัยชั่วคราวซึ่งมีสิทธิอาศัยตามประเภทและระยะเวลาที่กฎหมายบัญญัติในมาตรา 34 และ 35 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และเมื่อสิทธิอาศัยสิ้นสุดลงอาจถูกส่งตัวกลับไปยังประเทศต้นทางซึ่งเป็นไปภายใต้มาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 กล่าวคือ กรณีคนต่างด้าวผู้ใดเข้ามาหรืออยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือการอนุญาตนั้นสิ้นสุดหรือถูกเพิกถอนแล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่จะส่งตัวคนต่างด้าวผู้นั้นกลับออกไปนอกราชอาณาจักรก็ได้ และหากมีกรณีต้องสอบสวนเพื่อส่งตัวกลับ

¹¹ มาตรา 7 บุคคลดังต่อไปนี้ย่อมได้สัญชาติไทยโดยการเกิด

(3) ผู้เกิดในราชอาณาจักรไทย

ให้นำมาตรา 19¹² และมาตรา 20¹³ มาใช้บังคับโดยอนุโลม และในกรณีที่มีคำสั่งให้ส่งตัวคนต่างด้าวกลับออกไปนอกราชอาณาจักรแล้วในระหว่างรอการส่งกลับ พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจอนุญาตให้ไปพักอาศัยอยู่ ณ ที่ใด โดยคนต่างด้าวผู้นั้นต้องมาพบพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด โดยต้องมีประกัน หรือมีทั้งประกันและหลักประกันก็ได้ หรือพนักงาน

¹² มาตรา 19 ในการตรวจและพิจารณาว่าคนต่างด้าวผู้ใดต้องห้ามมิให้เข้ามาในราชอาณาจักรหรือไม่พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจพิจารณาอนุญาตให้คนต่างด้าวผู้นั้น ไปพักอาศัยอยู่ ณ ที่ที่เห็นสมควร โดยให้คำรับรองว่าจะมาพบพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อรับทราบคำสั่งตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดก็ได้ หรือถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรจะเรียกประกันหรือเรียกทั้งประกันและหลักประกันก็ได้ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่จะกักตัวผู้นั้นไว้ ณ สถานที่ใดตามที่เห็นเหมาะสมเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ได้

เพื่อประโยชน์แห่งบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง พนักงานเจ้าที่มีอำนาจเรียกบุคคลซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของบุคคลนั้นอาจเป็นประโยชน์แก่กรณีที่สูงส่งให้มาสาบานหรือ ปฏิญาณตน และให้ถ้อยคำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้

ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าคนต่างด้าวผู้ใดเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อการอันระบุใน มาตรา 12 (8) หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณนั้น หรือหญิงหรือเด็กคนใดเข้ามาเพื่อการเช่นนั้น พนักงานเจ้าที่อาจอนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักรได้ชั่วคราวโดยสั่งให้บุคคลดังกล่าวมารายงานตน และตอบคำถามของพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือจะสั่งให้ไปรายงานตนและตอบคำถามของเจ้า

พนักงานตำรวจ ณ สถานที่ตำรวจท้องที่ที่ผู้นั้นอาศัยอยู่ ตามระยะเวลาที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดก็ได้แต่ระยะเวลาที่กำหนดให้รายงานตนและตอบคำถามต้องห่างกันไม่น้อยกว่าเจ็ดวันต่อครั้ง

¹³ มาตรา 20 ในการที่พนักงานเจ้าหน้าที่กักตัวคนต่างด้าวผู้ใดไว้ตามมาตรา 19 ให้พนักงานเจ้าที่มีอำนาจกักตัวคนต่างด้าวผู้นั้นได้เท่าที่จำเป็นตามพฤติการณ์แห่งกรณี แต่ห้ามมิให้กักตัวไว้เกินสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกกักตัวมาถึงที่ทำการของพนักงานเจ้าหน้าที่

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นจะยืดเวลาเกินสี่สิบแปดชั่วโมงก็ได้ แต่มิให้เกินเจ็ดวันและให้พนักงานเจ้าหน้าที่บันทึกเหตุจำเป็นที่ต้องยืดเวลาไว้ให้ปรากฏด้วยในกรณีที่มีเหตุจำเป็นต้องกักตัวคนต่างด้าวผู้ใดไว้เกินกำหนดเวลาตามวรรคหนึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ให้อำนาจกักตัวคนต่างด้าวผู้นั้นไว้ต่อไปอีกได้ และศาลอาจสั่งให้อำนาจกักตัวเท่าที่จำเป็นครั้งละไม่เกินสิบสองวัน แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งให้ปล่อยตัวไปชั่วคราวโดยเรียกประกันหรือเรียกทั้งประกันและหลักประกันก็ได้

เจ้าหน้าที่จะกักตัวคนต่างด้าวผู้นั้นไว้ ณ สถานที่ใดเป็นเวลานานเท่าใดตามความจำเป็นก็ได้ โดยค่าใช้จ่ายในการกักตัวนี้ให้คนต่างด้าวผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบ

โดยมีข้อพึงตระหนักว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ ไม่ใช่บังคับแก่คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรก่อนวันที่พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2480 ใช้บังคับ

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอนำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา นางจ๋ยม่วย¹⁴ คนต่างด้าวไร้สัญชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยในปี พ.ศ.2468 อันเป็นกรณีศึกษาที่ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ได้กล่าวถึงในสองบทที่ผ่านมา เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่านางจ๋ยม่วยเป็นบุคคลที่เข้ามาในราชอาณาจักรก่อน วันที่ 20 ธันวาคม . 2480 อันเป็นวันที่ พรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ.2480 ใช้บังคับ ดังนั้น นางจ๋ยม่วยจึงไม่อาจถูกส่งตัวออกไปนอกราชอาณาจักรด้วยเหตุที่สิทธิอาศัยสิ้นสุดลงได้ นอกจากนี้เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่านางจ๋ยม่วย เป็นอดีตบุคคลไร้รัฐ รัฐไทยจึงไม่อาจจำหน่ายนางจ๋ยม่วย ออกจากทะเบียนราษฎรของประเทศไทย เพราะการกระทำดังกล่าวย่อมส่งผลให้นางจ๋ยม่วยกลับมามีสถานะเป็นบุคคลไร้รัฐดังเช่นในอดีต ซึ่งจะเป็นการละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศที่รัฐไทยเป็นภาคี อาทิ ข้อ 6 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

กรณีศึกษา นายซี¹⁵ ผู้อพยพจากประเทศพม่าซึ่งเคยพักในศูนย์พักพิงแห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อมาในปี พ.ศ.2548 โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ รัฐบาลไทย และรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้รับการคัดเลือกให้นายซีเดินทางไปใช้ชีวิตในประเทศสหรัฐอเมริกา (ประเทศที่สาม) ต่อมาเมื่อวันที่ 31 มกราคม ในปี พ.ศ. 2551 นายซี ได้เดินทางกลับมาศึกษาสูงในบริษัทแห่งหนึ่งในประเทศไทยโดยถือหนังสือเดินทางที่ออกให้โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และได้รับอนุญาตจากกระทรวงการต่างประเทศของไทยในฐานะผู้ศึกษาดูงานมีกำหนดระยะเวลาการอาศัยอยู่ 1 ปี เป็นไปตามมาตรา 34(10) และ มาตรา 35(3) แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ซึ่งสิ้นสุดลงในวันที่ 31 มกราคม 2552 โดยระหว่างที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย นายซี ได้ดำเนินการขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร.13 ที่กรุงเทพ และมีชื่ออยู่ในท.ร. 13 ตลอดมา ต่อมาเมื่อครบกำหนด 1 ปี ตามที่ได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทย นายซี ไม่ได้ดำเนินการขออนุญาตอาศัยต่อ ส่งผลให้สิทธิอาศัยของนายซี สิ้นสุดลง นับตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2552 เป็นต้นมา แต่ปรากฏว่านายซียังอาศัยอยู่ในประเทศไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียน

¹⁴ โปรดดูรายละเอียดกรณีนางจ๋ยม่วย เพิ่มเติมใน หน้า 14.

¹⁵ เป็นกรณีศึกษาที่สมมุติขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

ราษฎรไทยตลอดมา หากนายทะเบียนแห่งสำนักทะเบียนที่นายชื้อ มีชื่ออยู่ หรือนายทะเบียนกลาง ตรวจพบข้อเท็จจริงดังกล่าว ย่อมมีสิทธิดำเนินการแก้ไขรายการทะเบียนราษฎรให้ถูกต้อง โดยการเรียกนายชื้อ มาตรวจสอบข้อเท็จจริงและดำเนินการจำหน่ายชื่อ นายชื้อออกจากทะเบียนราษฎร พ.ร. 13 รวมถึงแจ้งให้ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองทราบเพื่อดำเนินการประสานกับสถานทูต หรือสถานกงสุลอเมริกาเพื่อส่งตัวนายชื้อ กลับไปยังประเทศสหรัฐอเมริกาได้

จากกรณีดังกล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ข้อตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ประการแรก นอกจากการสิ้นสุดสิทธิอาศัยอันเป็นเหตุให้คนต่างด้าวถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรแล้ว ยังมีข้อสังเกตว่าการถูกจำหน่ายชื่อเพราะการประพฤติโดยทุจริตก็เป็นเหตุให้คนต่างด้าวต้องออกจากทะเบียนราษฎร ต่างกันที่การถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎร เช่น กรณีการทุจริต ไม่เป็นเหตุให้คนต่างด้าวสิ้นสุดสิทธิอาศัยในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่าการมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน(ท.ร.14 หรือ ท.ร.13) ของบุคคลใด เป็นการดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ระเบียบ หรือโดยอำนาจข้อเท็จจริง หรือมีรายการข้อความผิดจากความเป็นจริงซึ่งเป็นไปตามข้อ 110¹⁶ และ 110/1¹⁷ แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 กล่าวคือ

ประการที่สอง ในกรณีที่นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นเห็นว่าเหตุอันควรสงสัยว่าการมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน(ท.ร.14 หรือ ท.ร.13) ของบุคคลใด เป็นการดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ระเบียบ หรือโดยอำนาจข้อเท็จจริง หรือมีรายการข้อความผิดจากความเป็นจริง ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นดำเนินการ ดังนี้

- (1) ตรวจสอบข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานและสอบสวนพยานบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- (2) รวบรวมหลักฐานทั้งหมดพร้อมความเห็นเสนอนายอำเภอพิจารณา
- (3) เมื่อได้รับแจ้งความเห็นจากนายอำเภอว่ามีการดำเนินการโดยไม่ถูกต้อง ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นสั่งระงับการเคลื่อนไหวยุติรายการทะเบียนราษฎรของบุคคลนั้นไว้ก่อน

¹⁶ ข้อ 110 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนตามข้อ 12 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2551

¹⁷ ข้อ 110/1 ได้รับการเพิ่มเติมโดยข้อ 13 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2551

(4)แจ้งคำสั่งระงับการเคลื่อนไหวยุทธการทะเบียนราษฎรให้เจ้าของรายการบุคคลดังกล่าวทราบภายในสามวันนับแต่วันที่คำสั่ง แล้วดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการโต้แย้งหรือชี้แจงข้อเท็จจริง การอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียน

(5)กรณีนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นดำเนินการตาม (4) แล้วมีคำสั่งจำหน่ายรายการทะเบียนหรือสั่งเพิกถอนหลักฐานทะเบียนที่มีการดำเนินการโดยไม่ถูกต้อง ให้หมายเหตุการณ์จำหน่ายรายการบุคคลในทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามคำร้องที่... ลงวันที่...” หรือ “หนังสือที่... ลงวันที่...” แล้วลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

(6)รายงานการจำหน่ายตามข้อ 132(4)

ในกรณีข้างต้น ถ้านายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นตรวจสอบข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานและสอบสวนพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องแล้วปรากฏชัดว่าการมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน(ท.ร.14 หรือ ท.ร.13)ของบุคคลใดมีการกระทำความผิดตามกฎหมาย เช่น การปลอมหรือใช้เอกสารปลอม เป็นต้น หรือเป็นการแอบอ้างใช้ชื่อและรายการบุคคลของผู้อื่นให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นดำเนินการ ดังนี้

(1)จำหน่ายรายการทะเบียนหรือเพิกถอนหลักฐานทะเบียนที่มีการทุจริต แล้วให้หมายเหตุการณ์จำหน่ายรายการบุคคลในทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามคำร้องที่... ลงวันที่...” หรือ “หนังสือที่... ลงวันที่...” แล้วลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

(2)ถ้าเป็นกรณีการแอบอ้างใช้ชื่อและรายการบุคคลของผู้อื่น ให้นายทะเบียนดำเนินการเพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงรายการทะเบียนให้แก่เจ้าของรายการบุคคลที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง

(3)แจ้งคำสั่งการจำหน่ายรายการทะเบียนหรือเพิกถอนหลักฐานทะเบียนให้คู่กรณีทราบตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการโต้แย้งหรือชี้แจงข้อเท็จจริง การอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียน

(4)รายงานการจำหน่ายตามข้อ 132 (4)

และในกรณีนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นได้รับแจ้งจากสำนักทะเบียนกลางว่าการมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน(ท.ร.14 หรือ ท.ร.13) ของบุคคลใดเป็นการ

ดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ระเบียบ หรือโดยอำนาจข้อเท็จจริง หรือมีรายการข้อความผิดจากความเป็นจริง ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้จำหน่ายรายการทะเบียนหรือเพิกถอนหลักฐานทะเบียนที่มีการดำเนินการไม่ถูกต้องออกจากทะเบียนบ้านตามรายการที่ได้รับแจ้ง พร้อมทั้งแจ้งเจ้าบ้านให้นำสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านมาดำเนินการจำหน่ายรายการได้ถูกต้องตรงกัน โดยให้หมายเหตุการจำหน่ายรายการบุคคลในช่องย้ายออกไปที่ว่า “จำหน่ายตามหนังสือที่... ลงวันที่...” แล้วลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

(2) แจ้งคำสั่งการจำหน่ายรายการทะเบียนหรือเพิกถอนหลักฐานทะเบียนให้คู่กรณีทราบตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการโต้แย้งหรือชี้แจงข้อเท็จจริง การอุทธรณ์และการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนโดยอนุโลม โดยระบุไว้ในหนังสือแจ้งคำสั่งให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งต่อผู้อำนวยการทะเบียนกลาง

(3) รายงานการจำหน่ายตามข้อ 132 (4)

กรณีบุคคลตามรายการที่ได้รับแจ้งจากสำนักทะเบียนกลางได้แจ้งการย้ายออกไป มีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนในเขตสำนักทะเบียนอื่น ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นส่งสำเนาหนังสือของสำนักทะเบียนกลางไปยังสำนักทะเบียนที่บุคคลนั้นย้ายเข้าไปอยู่เพื่อดำเนินการตาม(1) (2) และ(3)

ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จึงขอเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาของคนต่างด้าวในประเภทนี้ ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา คนต่างด้าวซึ่งถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎร เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการของบุพการี : กรณีศึกษา นายดี¹⁸

นายดี เกิดที่ประเทศลาวเมื่อ พ.ศ. 2511 อพยพเข้ามาประเทศไทยพร้อมบิดาและมารดาในปี พ.ศ.2512 เข้ามาค้าขายและตั้งครอบครัวอยู่ที่กรุงเทพ ต่อมาในปี 2515 บิดาของนายดีได้ดำเนินการเพิ่มชื่อบุคคลในครอบครัวในทะเบียนบ้าน ทร.14 โดยคำแนะนำของเพื่อนบ้าน หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2520 ทั้งหมดได้ย้ายออกจากทะเบียนบ้านที่กรุงเทพไปอาศัยอยู่กับญาติซึ่งเข้ามาในประเทศไทยนานแล้ว และย้ายชื่อเข้าทะเบียนบ้านที่ จ.อุบลราชธานี เพื่อไปทำกิจการค้าขายที่ อ.บุณฑริก จ. อุบลราชธานี ต่อมาในปี พ.ศ.2540 เมื่อนายทะเบียนของสำนักทะเบียนอำเภอบุณฑริก จ.อุบลราชธานี ตรวจพบว่าการมีชื่อในทะเบียนราษฎรของบุคคลทั้งสามไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงได้ดำเนินการแจ้งให้บุคคลทั้งสามทราบและ ดำเนินการเพิกถอนชื่อบุคคลทั้งสาม

¹⁸ เป็นกรณีศึกษาที่สมมุติขึ้นมาเพื่อให้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

ออกจากทะเบียนราษฎร ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ทั้งสามคนได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน (ท.ร.38ก)

ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ของตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ประการแรก การมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านโดยไม่ชอบเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจจำหน่ายชื่อคนต่างด้าวออกจากทะเบียนราษฎร แต่ไม่เป็นเหตุให้สิทธิในการได้รับบันทึกในทะเบียนราษฎรสิ้นสุดลง ซึ่งอาจเป็นกรณีคนต่างด้าวนั้นมีสิทธิได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรที่มีสิทธิอาศัยดีกว่า ทำการใดๆโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อให้ตนได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎรที่มีสิทธิอาศัยดีกว่า ซึ่งท้ายสุดแล้วก็จะถูกจำหน่ายชื่อในทะเบียนราษฎรใหม่ เพื่อกลับคืนสู่สถานะทางทะเบียนราษฎรที่ถูกต้องตามเดิม

ประการที่สอง กรณีบุคคลต่างด้าวนั้นไม่มีสิทธิที่จะได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎร แต่ได้ดำเนินการโดยทุจริตเพื่อให้ตนได้มาซึ่งสิทธิที่จะได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎร ซึ่งผลก็คือคนต่างด้าวนั้นย่อมถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรเช่นเดียวกัน แต่มีข้อพิจารณาว่า หากคนต่างด้าวนั้นเดิม มีสถานะเป็นคนไร้รัฐ ที่ไม่อาจทราบได้ว่ามีรัฐใดเป็นรัฐเจ้าของตัวบุคคล หรือด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรมอื่นใด รัฐไทยก็อาจส่งตัวคนต่างด้าวนั้นกลับไปยังรัฐต้นทางได้ ในกรณีนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐไทยจะต้องบันทึกตัวคนต่างด้าวนั้นไว้ในทะเบียนราษฎรของรัฐไทย มิอาจจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนราษฎรและผลักดันออกนอกประเทศไทย ซึ่งมีประเด็นว่าศาลไทยจะให้คำตอบกับปัญหานี้อย่างไรหากมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

4.3 กรณีสิ้นสุดสถานะคนต่างด้าวตามกฎหมายไทย

การได้สถานะคนสัญชาติไทยเป็นเหตุให้คนต่างด้าวได้รับการบันทึกในทะเบียนราษฎร ทั้งนี้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐเจ้าของสัญชาติมีหน้าที่จะต้องบันทึกความเป็นราษฎรในทะเบียนราษฎรของรัฐ ทั้งนี้กฎหมายไทยได้กำหนดให้มีการบันทึกตัวบุคคลที่ได้สถานะคนสัญชาติไทยกลุ่มนี้ ในทะเบียนบ้าน ท.ร.14 ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 36 แห่งพรบ.การทะเบียนราษฎร พ.ศ.2534 ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 กรณีแปลงสัญชาติ

กรณีคนที่ไม่มีสัญชาติไทย หรือ คนต่างด้าวแท้ ต่อมาได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย ให้ยื่นคำร้องตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในปัจจุบัน เมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้วให้ดำเนินการ ตามข้อ 102 วรรค

สอง แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2551 กล่าวคือ

กรณีผู้ร้องมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) และเป็นบุคคลประเภทที่ 3,4 หรือ 5¹⁹ และได้รับสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ จะต้องตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานเอกสาร และแก้ไขรายการสัญชาติและเลขประจำตัวประชาชนในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ตามแบบพิมพ์ที่กำหนดในข้อ 134 (24)²⁰ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะรายงานตามแบบ โดยกรณีบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลประเภทที่ 8 ให้แก้ไขรายการสัญชาติตามแบบพิมพ์ที่กำหนดในข้อ 134 (21)²¹ แล้วรายงานตามระเบียบที่กำหนดในข้อ 132 (4)

กรณีขอคืนสัญชาติไทย กรณีคนที่ไม่ได้สัญชาติไทย ต่อมาได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย กรณีขอมีสัญชาติไทย และขอถือสัญชาติไทยตามสามีมของหญิงต่างด้าว²²

4.3.2 กรณีพิสูจน์ได้ว่ามีสัญชาติไทย

กรณีบุคคลต่างด้าวเพี้ยน กรณีได้สัญชาติไทยโดยคำสั่งของรัฐมนตรีตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ รวมถึงกรณีลงรายการสัญชาติไทยตามระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการลงรายการสัญชาติไทยแก่ชาวเขา พ.ศ. 2535 กรณีลงรายการสัญชาติไทยตาม ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาการลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2543 กรณีได้สัญชาติไทยตามมติคณะรัฐมนตรี กรณีได้สัญชาติไทยโดยการเกิด โดยหลักสืบสายโลหิตจากมารดาตามมารดา กรณีได้สัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนตาม มาตรา 7 ทวิ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 กรณีได้สัญชาติไทยโดยมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลถึงที่สุด กรณีลงรายการสัญชาติไทยตามมาตรา

¹⁹ โปรดดูภาคผนวก หน้า 285.

²⁰ ท.ร.98 ค หรือ แบบการให้เลขประจำตัวประชาชน ใช้สำหรับบุคคลต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย หรือได้รับอนุญาตให้ได้สัญชาติไทย

²¹ แบบ ท.ร.97 ก หรือ คำร้องที่ใช้สำหรับแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการต่างๆหรือ จำหน่ายเกี่ยวกับบุคคลและบ้านในทะเบียนบ้าน

²² พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร.การได้สัญชาติไทยโดยการสมรส : ภายใต้อ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2508 เอกสารประกอบคำบรรยาย, เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550

<http://www.archanwell.org/autopage/show_page.php?t=1&s_id=354&d_id=353> และ

<<http://www.archanwell.org/office/download.php?id=452&file=422.pdf&fol=1>>

23 แห่ง พระราชบัญญัติสัญชาติ(ฉบับที่ 4) 2551 และกรณีการกลับคืนสัญชาติไทยของบุคคลที่เคยสละสัญชาติไทยหรือถูกถอนสัญชาติไทย

ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ขอตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ทุกกรณีที่กล่าวมาข้างต้นมีกระบวนการออกจากทะเบียนราษฎรโดยคนต่างด้าวผู้ร้องมีหน้าที่ยื่นคำร้องตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในปัจจุบัน และเมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้วจะดำเนินการ ตามข้อ 102 วรรคสาม แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2551 กล่าวคือ

(1) ตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานเอกสาร

(2) จำหน่ายชื่อและรายการบุคคลออกจากทะเบียนบ้าน (ท.ร.13) หรือทะเบียนบ้านกลาง (ท.ร.13) แล้วแต่กรณี โดยประทับคำว่า “จำหน่าย” หน้ารายการและบันทึกในช่องย้ายออกว่า “ตามคำร้องที่... ลงวันที่...” พร้อมลงลายมือชื่อกำกับไว้

(3) เพิ่มชื่อและรายการบุคคลเข้าในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) หรือทะเบียนบ้านกลาง (ท.ร.14) และบันทึกในช่องย้ายเข้ามาจากว่า “ตามคำร้องที่... ลงวันที่...” พร้อมลงลายมือชื่อกำกับไว้

(4) กำหนดเลขประจำตัวประชาชนให้แก่บุคคลที่เพิ่มชื่อตามแบบพิมพ์ที่กำหนดในข้อ 134 (24)

(5) รายงานตามระเบียบที่กำหนดในข้อ 132 (7)²³

และดำเนินการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร. 14 โดยตามข้อ 103 แห่งระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร พ.ศ.2535 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 กล่าวคือ

ให้ผู้ร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านยื่นคำร้องตามแบบพิมพ์ที่กำหนดต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ผู้ขอเพิ่มชื่อมีภูมิลำเนาอยู่ในปัจจุบัน เมื่อนายทะเบียนได้รับคำร้องแล้วให้ดำเนินการ ดังนี้

(1) ตรวจสอบพยานหลักฐานที่ผู้ขอเพิ่มชื่อนำมาแสดง

(2) สอบสวนเจ้าบ้าน บิดา มารดา และบุคคลที่น่าเชื่อถือให้ปรากฏข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติของบุคคลที่ขอเพิ่มชื่อในประเด็นเรื่องชื่อตัว ชื่อสกุล วันเดือนปีเกิด สถานที่เกิด ชื่อและสัญชาติของบิดาและมารดา รวมถึงสถานะทางกฎหมายในการอาศัยอยู่ในประเทศไทยของบิดา

²³ แบบ ท.ร.98ค ตอนที่ 1 หรือ แบบรายงานการเพิ่มชื่อบุคคลในทะเบียนบ้าน (ท.ร.

และมารดา เช่น ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพียงชั่วคราว หรือโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

(3) ตรวจสอบรายการบุคคลกับฐานข้อมูลการทะเบียนราษฎรของสำนักทะเบียนกลาง ว่าผู้ขอเพิ่มชื่อมีชื่อและรายการบุคคลในทะเบียนบ้านแห่งอื่นหรือไม่

(4) เมื่อนายทะเบียนพิจารณาอนุญาต ให้กำหนดเลขประจำตัวประชาชนให้แก่ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เพิ่มชื่อตามแบบพิมพ์ที่กำหนดในข้อ 134(22)²⁴

(5) เพิ่มชื่อบุคคลดังกล่าวในทะเบียนบ้านและสำเนาทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้าน(ท.ร.14) พร้อมทั้งหมายเหตุไว้ในช่องย้ายเข้ามาจากว่า “คำร้องที่...ลงวันที่...”แล้วให้นายทะเบียนลงลายมือชื่อและวันเดือนปีกำกับไว้

โดยกระบวนการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านนี้ทำไปพร้อมกับการกำหนดเลขประจำตัวประชาชน 13 หลักใหม่สำหรับบุคคลสัญชาติไทย หลังจากเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านแล้วเจ้าหน้าที่จะพรีนทร์ทะเบียนบ้านฉบับเจ้าบ้านให้เป็นหลักฐาน และแนะนำให้บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี บริบูรณ์ขึ้นไปถ่ายบัตรประจำตัวประชาชน

กรณีศึกษา นางสาวฟองจันทร์ สุขเสน่ห์²⁵

ฟองจันทร์เป็นบุคคลเสมือนไร้รัฐซึ่งได้รับการบันทึกในทะเบียนบ้าน ท.ร.13 และต่อมาได้สัญชาติไทยโดยผลของบทบัญญัติมาตรา 23 แห่ง พรบ.สัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่4 พ.ศ.2551 เนื่องจากในขณะเกิดนั้นฟองจันทร์เป็นบุคคลที่เกิดในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 14 ธันวาคม 2515 – 25 กุมภาพันธ์ 2535 โดยมีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว²⁶ จึงไม่ได้สัญชาติไทยโดยการเกิดโดยหลักดินแดนโดยผลของข้อ 2 แห่ง ปว.337 ซึ่งต่อมาโดยผลของมาตรา 23 แห่ง พรบ.สัญชาติ พ.ศ.2508 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่4 พ.ศ.2551 ได้บัญญัติให้บุคคลกลุ่มนี้ไปแสดงตัวต่อนายทะเบียนพร้อมพยานหลักฐานเพื่อลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้าน(ท.ร.14)ตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา ซึ่งฟองจันทร์ก็ได้ดำเนินการยื่นคำขอลงรายการสัญชาติไทยพร้อมพยานหลักฐาน ได้แก่ 1.สูติบัตร เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่าเกิดในประเทศไทย 2.ทะเบียนบ้าน ท.ร.13 เพื่อยืนยัน

²⁴ แบบ ท.ร.98 ก หรือ แบบการให้เลขประจำตัวประชาชนสำหรับคนสัญชาติไทยที่ได้รับการเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14)

²⁵ โปรดดูรายละเอียดกรณีนางสาวฟองจันทร์ สุขเสน่ห์ เพิ่มเติมในบทที่ 2 หน้า 13.

²⁶ จากหนังสือสั่งการของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เลขที่ มท.0309.1/ว. 1587 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2551.

การอาศัยอยู่ในประเทศไทย ต่อมาทะเบียนท้องถิ่นสำนักงานเขตจตุจักร เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2551 หลังจากนั้นในวันที่ 10 มิถุนายน 2551 นายทะเบียนได้ออกปากคำพยานเพื่อรับรองความประพฤติและรับรองการอาศัยอยู่ในประเทศไทย ต่อมาในวันที่ 11 มิถุนายน 2551 ท่านผู้อำนวยการเขตได้ลงนามอนุมัติคำร้องขอลงรายการสัญชาติไทยของฟองจันทร์ และดำเนินการส่งเอกสารทั้งหมดไปยังสำนักทะเบียนกลางเพื่อให้สำนักทะเบียนกลางกำหนดเลขประจำตัวประชาชน หลังจากได้รับการกำหนดเลขประจำตัวประชาชนและเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร.14 แล้ว ฟองจันทร์ก็ได้ดำเนินการร้องขอถ่ายบัตรประจำตัวประชาชน เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2551

กรณีศึกษา นายสามแสง นายนวล²⁷

นายสามแสงได้รับการสำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติชุมชนบนพื้นที่สูงตามแผนแม่บทฉบับที่ 2 โดยสำนักทะเบียน อ.แม่สาย จ.เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2542 ตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ 2 ตามมติคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติตามแผนแม่บทว่าด้วยการพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง ฉบับที่ 2 พ.ศ.2540-2544 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติแผนแม่บทฯ เมื่อ 29 เมษายน 2540 โดยสำนักทะเบียนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับการกำหนดเลขประจำตัว 6-xxxx-72xxx-xx-x

ต่อมาโดยผลของมติ ครม.เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2543 ซึ่งออกตามมาตรา 17 แห่งพรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ให้สำรวจและจัดทำทะเบียนประวัติคนต่างด้าว ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยก่อนวันที่ 3 ตุลาคม 2528 และให้คนเหล่านี้ได้รับสิทธิอาศัยถาวร จึงถือได้ว่านายสามแสงได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นการถาวรนับตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2543 เป็นต้นมา

โดยนายสามแสงได้ดำเนินการยื่นคำร้องขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวต่อสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ และยื่นคำร้องขอใบสำคัญถิ่นที่อยู่ประเภทคนต่างด้าวนอกโควตา เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2550 หลังจากนั้นจึงใช้สิทธิร้องขอเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน ท.ร. 14 ณ สำนักทะเบียนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 23 มีนาคม 2550 ได้รับการกำหนดเลขประจำตัว 8-xxxx-01xxx-xx-x

จากกระบวนการข้างต้น ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ขอตั้งข้อสังเกต ดังนี้

ประการแรก กระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ไม่รวมถึงกรณีการลงรายการสัญชาติไทยตามมาตรา 23 แห่งพรบ.สัญชาติ 2508แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 พ.ศ.2551 ซึ่งได้กำหนดวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ

²⁷ โปรดดูรายละเอียดกรณีนายสามแสง นายนวล เพิ่มเติมในบทที่ 2 หน้า 15.

ประการที่สอง จากนั้นแม้ว่าบุคคลที่กล่าวมาข้างต้นจะได้รับการลงรายการและเพิ่มชื่อในทะเบียนบ้านในฐานะคนสัญชาติไทย แต่สิ่งที่แตกต่างกันก็คือ การกำหนดเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามประเภทแต่ละกลุ่มบุคคล²⁸

ประการที่สาม สำหรับบุคคลบนพื้นที่สูงที่จะได้รับการลงรายการสัญชาติไทยโดยเพิ่มชื่อและรายการบุคคลเข้าในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) จะต้องเป็นบุคคลที่ทางราชการได้จัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้แล้วและจะต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติ โดยให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรระหว่างวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2456 จนถึงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2515 เป็นบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ให้สันนิษฐานจากเอกสารหลักฐานต่างๆ ที่ออกโดยส่วนราชการ หรือ พยานหลักฐานแวดล้อมกรณีโดยอาศัยการพิสูจน์ทางประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ หรือชาติพันธุ์วรรณา เป็นต้น²⁹

ประการที่สี่ การออกจากทะเบียนราษฎรนี้เป็นการออกจากทะเบียนราษฎรสำหรับคนต่างด้าว เพื่อเข้าสู่ทะเบียนราษฎรในสถานะบุคคลสัญชาติไทย กล่าวคือเป็นการเข้าสู่สิทธิในการได้รับการบันทึกในอีกทะเบียนราษฎรหนึ่งที่มีสถานะดีกว่า มิใช่การออกจากทะเบียนราษฎรไปโดยสิ้นเชิง

โดยสรุป

ดังจะเห็นได้ว่า ภายใต้หลักกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของไทย รัฐไทย ได้วางหลักให้คนต่างด้าวต้องออกจากความเป็นต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทยใน 3 สถานการณ์ใหญ่ๆ คือ

1. สิ้นสุดสภาพบุคคลตามกฎหมายไทย ทั้งกรณีตายตามธรรมชาติ และกรณีถูกศาลสั่งเป็นคนสาบสูญ
2. สิ้นสุดสิทธิอาศัยตามกฎหมายไทย ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และเงื่อนไขเวลาที่กฎหมายกำหนด และ
3. สิ้นสุดสถานะคนต่างด้าว หรือได้สถานะคนสัญชาติไทย ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด

ในบทต่อไป ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์จะทำการศึกษาถึงปัญหาที่คนต่างด้าวในทะเบียนราษฎรไทยต้องเผชิญในการเข้าและออกจากทะเบียนราษฎรว่ามีปัญหาอะไรบ้าง และมีแนวทางใน

²⁸ โปรดดูภาคผนวก ก หน้า 285.

²⁹ ข้อ 11 แห่ง ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาการลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2543.

การแก้ไขอย่างไร เพื่อที่จะนำไปสู่การทำข้อเสนอแนะในการจัดการคนต่างด้าวในทะเบียนราษฎร
ไทยอย่างเป็นระบบต่อไป